

น้ำท่วม...ภัยแล้ง ชาวอุบลฯ ถอดบทเรียนก่อนภัยมา

written by Patawee Chotanan | สิงหาคม 6, 2019

โดย ปฐวี โชติอนันต์

น้ำท่วมเป็นปัญหาใหญ่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาอย่างยาวนาน การเกิดน้ำท่วมนั้นส่งผลกระทบต่อการจัดการเกษตรกรรมในภูมิภาคที่มีขนาดการเพาะปลูกที่ใหญ่ที่สุดในประเทศ โดยเฉพาะการปลูกข้าว ภัยจากน้ำท่วมยังส่งผลกระทบต่ออาชีพของประชาชนโดยเฉพาะผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ประสบภัย ช่วงเวลาของการเกิดปัญหาน้ำท่วมจะเกิดขึ้นในช่วง ฤดูฝน นับตั้งแต่เดือนสิงหาคมยาวจนถึงช่วงต้นเดือนพฤศจิกายนของทุกปี

แต่ละปีเราเห็นในข่าวโทรทัศน์ ตามหนังสือพิมพ์ และบนโลกออนไลน์ ปัญหาน้ำท่วมถูกนำเสนอเป็นข่าวซ้ำไปซ้ำมา และเนื้อหาของข่าวนั้นแทบจะเรียกได้ว่าก็อปปีกันมา เปลี่ยนเพียงแต่วันเดือนปี หรือพื้นที่ที่ประสบภัยน้ำท่วม ภาพข่าวที่เสนอออกมาแสดงให้เห็นถึงความยากลำบากของผู้ถูกน้ำท่วม

ภาพชาวบ้านที่อยู่บนบ้านที่ถูกน้ำท่วม ที่สำคัญ คือ ภาพของหน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชน ผู้ที่มีอำนาจในบ้านเมือง นั่งเรือเข้าไปแจกข้าวของที่จำเป็นให้แก่ชาวบ้านที่ถูกน้ำท่วม หรือภาพของชาวบ้านที่ถูกน้ำท่วมต่อแถวรับของบริจาค กล่าวให้ถึงที่สุด สิ่งที่สังคมไทยรับรู้เกี่ยวกับปัญหาน้ำท่วมที่ชาวอีสานกำลังเผชิญนั้น อาจจะไม่ตรงกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นก็ได้

เมื่อวันที่ 2-3 กรกฎาคม พ.ศ. 2562 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จัดสัมมนาหัวข้อ “การสร้างความเข้าใจหลักเกณฑ์การช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม” ที่โรงแรมทอแสง อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการบริหารวิชาการ และได้รับเงินสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีเพื่อช่วยเหลือประชาชนจากปัญหาน้ำท่วมที่เกิดขึ้น ปีนี้จัดต่อเนื่องกันเป็นปีที่ 4 โดยเชิญผู้นำชาวบ้าน หรือชาวบ้านจากหมู่บ้านต่างๆ ทั่วจังหวัดอุบลราชธานี ที่ประสบภัยปัญหาน้ำท่วมเข้าร่วมภายหลังการระดมความคิดเห็นพบว่า ปัญหาน้ำท่วมมีความ

สลับซับซ้อนมากกว่าที่ถูกถ่ายทอดทางเนื้อหาที่เราเห็นจากสื่อต่างๆ กล่าวคือ ปัญหาน้ำท่วมภาคอีสานนั้นถูกจัดให้เป็นหนึ่งในสามปัญหาภัยพิบัติที่เกิดขึ้นที่ภาคอีสานต้องเผชิญ อีกสองปัญหา คือ ปัญหาภัยแล้ง และภัยหนาว



น้ำท่วมถนนเส้นเลี่ยงหนองหาร จ.สกลนคร ถ่ายเมื่อวันที่ 30 ก.ค. 2560 (ภาพจากเฟซบุ๊ก)

สิ่งที่ชาวบ้านผู้ประสบภัยน้ำท่วมพยายามนำเสนอ นั่นพบว่า การจัดการปัญหาน้ำท่วมของภาครัฐมีปัญหาอย่างมาก ไ้มาตั้งแต่การเตรียมการก่อนน้ำจะท่วมจนถึงหลังจากน้ำลด ปัญหาต่างๆ เหล่านี้สิ่งที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่มีมากกว่าที่เรารับรู้จากทางสื่อต่างๆ

ปัญหาแรก คือ ข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานรัฐ พบว่า ในแต่ละปีที่น้ำท่วมยังไม่มีการจัดเก็บข้อมูลรายปีของผู้ได้รับผลกระทบอย่างเป็นระบบว่า ช่วงไหนควรทำการเพาะปลูกหรือไม่ควรที่สำคัญแต่ละหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือและป้องกันภัยน้ำท่วมต่างเก็บข้อมูลของตนเอง บางครั้งข้อมูลที่มีนั้นมีความคาดเคลื่อนไม่ตรงกัน

นอกจากนี้ การสำรวจข้อมูลผู้ประสบภัยน้ำท่วมก็เป็นการสำรวจจากภาพถ่ายทางอากาศเป็นหลัก ไม่ได้ลงมาดูสภาพความเป็นจริงของผู้ถูกน้ำท่วม ผลที่ตามมา บางครั้งชาวบ้านไม่เชื่อในข้อมูลของเจ้าหน้าที่รัฐโดยเฉพาะการวางแผนการเพาะปลูกและการวางแผนอพยพในช่วง

น้ำท่วม

ปัญหาที่สอง คือ การเตรียมความพร้อมของหน่วยงานของรัฐในการจัดการน้ำท่วม เมื่อมีการประกาศภัยน้ำท่วม จังหวัดไหนที่มีการประกาศภัยก่อน จังหวัดนั้นจะได้รับการดูแลจากภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรต่างๆ ที่ต้องการช่วยเหลือชาวบ้านผู้ประสบภัยก่อน ผลที่ตามมา คือ ทรัพยากรต่างๆ ลงไปกองอยู่ในพื้นที่นั้นจำนวนมาก เช่น จังหวัดศรีสะเกษประกาศเป็นเขตประสบภัยก่อน สิ่งของต่างๆ จะลงไปในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษจำนวนมาก แต่เมื่อจังหวัดอุบลราชธานีประกาศเป็นพื้นที่ประสบภัยสิ่งความช่วยเหลือที่ได้รับได้น้อยลง โดยเฉพาะของที่นำมาแจกจ่าย

ปัญหาที่สาม การจัดตั้งศูนย์อพยพ ปัญหาที่พบในการจัดตั้งศูนย์อพยพ คือ การประสานงานของหน่วยงานของรัฐ ยกตัวอย่างเช่น เทศบาลออกรถประกาศว่ามีการจัดตั้งศูนย์อพยพโดยจังหวัด แต่ในความเป็นจริงศูนย์อพยพที่เกิดขึ้นนั้นยังไม่แล้วเสร็จที่จะให้ผู้ที่ประสบภัยเข้าไปอยู่ หรือศูนย์ผู้ประสบภัยมีพื้นที่ไม่เพียงพอที่จะรองรับผู้ประสบภัย

นอกจากนี้ การจัดตั้งศูนย์อพยพนั้นไม่ได้มีการจัดประเภทของผู้ประสบปัญหาน้ำท่วมอย่างชัดเจน เช่น พื้นที่ของผู้สูงอายุ คนป่วยติดเตียง และเด็กเล็ก ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่จำเป็นต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ แต่ลักษณะการจัดตั้งศูนย์คือ การนำผู้ประสบภัยมาอยู่รวมกัน ซึ่งสร้างปัญหาให้กับผู้ประสบภัยอย่างมากในการที่ต้องดูแลกลุ่มบุคคลดังกล่าว และมากกว่านั้น การเตรียมศูนย์อพยพให้กับผู้ประสบภัยน้ำท่วมควรมีการเตรียมการก่อนที่น้ำจะท่วม เพราะหน่วยงานรัฐควรรู้ว่าน้ำต้องท่วมแน่ๆ ในปีนี้ ไม่ใช่มาสร้างหลังจากที่น้ำท่วมแล้ว เพราะอาจจะไม่ทันการณ์

ปัญหาที่สี่ การแจกจ่ายของในการช่วยเหลือผู้ประสบภัย การแจกของช่วยเหลือผู้ประสบภัยถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างมาก มีหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และผู้มีจิตอาสาเข้าให้ความช่วยเหลือในเรื่องนี้ กล่าวคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และอำเภอ เป็นเจ้าภาพหลักในการแจกจ่ายของให้กับผู้ประสบภัย แต่บางครั้งมีความล่าช้า เพราะชาวบ้านผู้ประสบภัยอยู่ไกลจากศูนย์ที่แจกของ มีการมาเวียนรับของซ้ำถึงแม้ได้รับไปแล้ว และที่สำคัญคือ การแจกของนั้นต่างหน่วยงานต่างแจก ทำให้ไม่สามารถรู้ได้ว่า ชาวบ้านพื้นที่ประสบภัยตรงไหนได้รับไป

แล้วบ้าง เช่น หน่วยงานเอกชนหรือผู้มีจิตอาสา นำของลงไปแจกด้วยตนเองในพื้นที่ที่ชาวบ้าน
ได้รับของไปแล้ว แต่พื้นที่อื่นยังไม่ได้รับ จึงเกิดปัญหาการได้รับสิ่งของอย่างไม่ทั่วถึง

การแจกถุงยังชีพช่วยเหลือของรัฐจะแจกในลักษณะครอบครัว กล่าวคือ ถึงบ้านนั้นจะมีคน
อาศัยอยู่ 5 คน พ่อแม่และลูก 3 คน แต่จะได้รับความช่วยเหลือนับเพียงแค่ 1 ครอบครัวเท่า
นั้น ทั้งที่มีคนอาศัยอยู่ถึง 5 คน อาหารหรือสิ่งของที่ช่วยเหลือจึงไม่เพียงพอกับจำนวนผู้ประ
สพภัย

ปัญหาที่ห้า กฎระเบียบของระบบราชการที่จำกัดในเรื่องการชดเชยค่าเสียหาย สิ่งที่พบคือ การ
ตีค่าความเสียหายที่เกิดขึ้นภายหลังจากที่น้ำลด ชาวบ้านรู้สึกว่าจะไม่ได้รับความเป็นธรรมในการ
ประเมินค่าเสียหาย ในแต่ละพื้นที่ที่จะได้รับการประเมินบ้านที่ถูกน้ำท่วมเหมือนกัน แต่ได้รับ
การชดเชยที่ไม่เท่ากัน หรือวิธีการประเมินความเสียหาย เช่น ถ้าบ้าน 2 ชั้น ชั้นล่างท่วม แต่
ชั้นบนไม่ท่วม รัฐจะประเมินแค่เพียงชั้นล่างเท่านั้น แต่ไม่ดูถึงองค์รวมในการที่ต้องซ่อมแซม
บ้านทั้งหมด หรือในเรื่องของอุปกรณ์ทำมาหากิน ถ้าไม่อยู่ในบริเวณบ้านที่ถูกน้ำท่วมจะไม่ได้
รับการประเมิน มากกว่านั้นค่าชดเชยที่ได้นั้นค่อนข้างล่าช้า ชาวบ้านสะท้อนว่า บางครั้งปัญหา
น้ำท่วมผ่านไป 6 เดือนแล้ว แต่ยังไม่ได้รับค่าชดเชยเนื่องจากติดระเบียบราชการ

ปัญหาที่หก การบรรจุแผนการป้องกันน้ำท่วมไว้แผนการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่น ทั้งที่แต่ละท้องถิ่นต่างรู้ว่า แต่ละปีจะต้องเผชิญกับปัญหาน้ำท่วมอย่างแน่นอน สิ่ง
สำคัญคือ องค์กรควรมีแผนในการจัดการน้ำท่วมเบื้องต้นของตนเอง ตั้งแต่การอพยพชาวบ้าน
การดูแลชาวบ้าน รวมถึงการร่วมมือกับชาวบ้านในการฟื้นฟูพื้นที่และบ้านเรือนภายหลังจากน้ำท่วม
นายกองค์กรฯ ต้องมีอำนาจในการสั่งการได้ ไม่ใช่รอรับคำสั่งจากส่วนภูมิภาคหรือส่วนกลาง



การขนส่งเรือเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยที่จ.สกลนคร ถ่ายเมื่อวันที่ 30 ส.ค. 2560 (ภาพจากแฟ้ม)

ปัญหาที่เจ็ด ปัญหาเรื่ององค์ความรู้ของชาวบ้านในการจัดการน้ำท่วม ชาวบ้านเรียนรู้การอยู่กับน้ำท่วมจากประสบการณ์การเอาตัวรอดจากน้ำท่วม แต่สิ่งที่สำคัญ คือ การให้ความรู้แก่ชาวบ้านในการอยู่กับน้ำ เช่น เมื่อถึงเวลาน้ำท่วมจะมีการรับมือกันอย่างไร ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชนที่อยู่อาศัย องค์การปกครองท้องถิ่น ชาวบ้านต้องไปขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานใดบ้าง หรือการดูแลตนเอง ผู้สูงอายุ หรือผู้ป่วยในช่วงน้ำท่วม จะต้องดูแลอย่างไร ต้องระวังอะไรเป็นพิเศษ รวมถึงข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับการเยียวยาภายหลังน้ำท่วม เนื่องจากชาวบ้านมีความรู้สึกว่าจะไม่ได้รับความเป็นธรรมในการเยียวยา แต่ชาวบ้านทำอะไรไม่ได้ เพราะไม่รู้เรื่องข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ผู้ประเมินความเสียหายให้เงินเท่าไร ก็เพียงต้องรับไว้ ดีกว่าไม่ได้

ปัญหาที่แปด ปัญหาเรื่องรายได้เป็นอีกหนึ่งปัญหาที่สำคัญของชาวบ้านผู้ประสบภัย เนื่องจากพวกเขาไม่สามารถประกอบอาชีพที่ทำได้ เพราะเครื่องมือประกอบอาชีพถูกน้ำท่วม หรือพื้นที่การเกษตรถูกน้ำท่วม ซึ่งได้รับความเสียหายอย่างมาก ส่งผลให้ชาวบ้านขาดรายได้ และเมื่อน้ำลด จำต้องไปหยิบยืมกู้เงินมาซ่อมแซมบ้านที่พังอีก สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาที่รัฐต้องรีบเร่งหา

ทางแก้ไขเพื่อให้ผู้ประสบภัยมีรายได้สามารถเลี้ยงดูตนเองได้ในยามประสบภัย และยังเป็น การลดการพึ่งพิงความช่วยเหลือจากรัฐ เนื่องจากชาวบ้านมีเงินที่จะหาซื้อสิ่งของมาดำรงชีวิตได้

ปัญหาที่แก้ ปัญหาโจรขโมยสิ่งของ น้ำท่วมส่งผลให้ชาวบ้านต้องอพยพออกจากบ้านตนเองไป อยู่ในพื้นที่ที่รัฐจัดเตรียมไว้ให้ แต่ปัญหาคือ ทรัพย์สินของชาวบ้านยังอยู่ภายในบ้าน บางครั้งมี มิฉะฉินเข้ามาขโมยข้าวของและทรัพย์สินภายในบ้านที่ไม่มีคนอยู่ในช่วงน้ำท่วม เมื่อชาวบ้าน กลับมาพบว่าสิ่งของถูกขโมย ยิ่งทำให้หมดกำลังใจ ผลที่ตามมาคือ เมื่อมีการประกาศน้ำท่วม แล้วทำให้มีชาวบ้านบางกลุ่มไม่อพยพออกจากบ้านเพราะหวงทรัพย์สิน ส่งผลให้การ บริหารจัดการช่วยเหลือชาวบ้านนั้นทำได้ยากมากขึ้น

ปัญหาสุดท้าย คือ เรื่องปัญหาขยะและสุขอนามัยของผู้ประสบภัย เมื่อเกิดน้ำท่วมในแต่ละพื้นที่ นั้น สิ่งที่ลอยมากับน้ำ คือ ขยะและสิ่งปฏิกูลต่างๆ ที่ถูกทิ้งและขับถ่ายออกมาจากบ้านเรือน ต่างๆ สร้างความเสียหายและเน่าเหม็นให้กับผู้ที่อยู่อาศัยในบริเวณที่อยู่ปลายน้ำ และที่สำคัญ ถ้าพื้นที่นั้นเป็นแอ่งกระทะหรือพื้นที่น้ำท่วมขัง ขยะและสิ่งปฏิกูลเหล่านั้นก็วนเวียนอยู่ใน บริเวณนั้นไม่ถูกระบายออกไปที่อื่น สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อสุขภาพอนามัยของผู้ประสบภัยที่ไม่ได้ อพยพออกจากพื้นที่

ปัญหาที่กล่าวมานี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งจากเสียงสะท้อนของชาวบ้านผู้ประสบภัยน้ำท่วมใน จังหวัดอุบลราชธานี ที่ต้องเจอกับปัญหาน้ำท่วมปีแล้วปีเล่า และเป็นสิ่งที่สื่ออาจจะไม่เคยเสนอ ภาพและความรู้สึกเหล่านี้ให้สังคมไทยได้รับรู้

ที่สำคัญ มีหลายหน่วยงานของรัฐและเอกชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาน้ำท่วม แต่ ทำไมปัญหาน้ำท่วมและปัญหาที่เกิดจากน้ำท่วมไม่ได้รับการแก้ไขหรือทำให้หายไปเสียที ที่ สำคัญปัญหาน้ำท่วมยังคงเป็นปัญหาที่ชาวบ้านในจังหวัดอุบลราชธานีต้องเผชิญอย่างไม่ สามารถหลีกเลี่ยงได้ในแต่ละปี เหมือนกับงานประเพณีที่ทุกคนต้องเข้าร่วมถึงแม้ไม่อยากจะ มีส่วนร่วมก็ตาม